HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

יהנה בהן מהי דניהוי כולהו מתנה קאמר או דלמא ליתהני מינייהו מידי קאמר יראה בהן מהו יעמוד בהן מהו ישען בהן מהו [א]תיקו איבעיא להו מכר כל נכסיו מהו אמר רב יהודה אמר רב [ב]אם עמד אינו חוזר וזימנין אמר רב יהודה אמר רב אם עמד חוזר ולא פליגי [ג]הא דאיתנהו לזוזי בעינייהו הא דפרעינהו בחובו איבעיא להו שכיב מרע שהודה מהו ת"ש דאיסור גיורא הוה ליה תריסר אלפי זוזי בי רבא רב מרי בריה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה הואי ובי רב הוה אמר רבא היכי ניקנינהו רב מרי להני זוזי אי בירושה [ד]לאו בר ירושה הוא אי במתנה מתנת שכיב מרע כירושה שויוה רבנן [ה]כל היכא דאיתיה בירושה איתיה במתנה כל היכא דליתיה בירושה ליתיה במתנה אי במשיכה ליתנהו גביה אי בחליפין (א)[ו]אין מטבע נקנה בחליפין אי אגב קרקע לית ליה ארעא אי במעמד שלשתן אי שלח לי לא אזילנא מתקיף לה רב איקא בריה דרב אמי אמאי [ז]ולודי איסור דהלין זוזי דרב מרי נינהו וליקנינהו באודיתא אדהכי נפק אודיתא מבי איסור איקפד רבא אמר קא מגמרי טענתא לאינשי ומפסדי לי:

שייר

יהנה. יראה: **הא דאיתנהו בעינייהו.** חוזר דלהכי שבקינהו (א) אם אעמוד מחליי אחזירם: **דפרעינהו בחוביה.** אם עמד אינו חוזר: **איבעיא להו שכיב מרע שהודה.** ואמר בחליו שדה ומעות הללו של פלוני הן ואע"פ שהיינו מוחזקים בנכסים הללו שאינן של אותו פלוני שהיינו יודעין שהן של זה המודה בהם לאחרים מי אמרינן שהוא אומר כן שלא להשביע את בניו או דלמא כיון דאודי אודי: **ת"ש כו'.** ומסקנא דהודאתו הודאה. ואע"ג דאמרינן בסנהדרין בפרק דיני ממונות תניא (דף כט:) ההוא דהוו קרי ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קשכיב אמר פלניא ופלניא מסקו בי זוזי אתו תבעינהו ליורשים כו' ומסקנא אדם עשוי שלא להשביע את בניו ופטורין מלשלם והכא אמרינן דאזלינן בתר הודאת פיו נראה בעיני דהתם היינו טעמא כיון שעושה עצמו עבד לוה לאיש מלוה ודאי להחזיק עצמו כעני היה עושה אבל כיון שהממון בעין והוא מודה של פלוני הוא י"ל שהפקידו אצלו מקודם לזה השכיב מרע או הקנה לו השכיב מרע ע"י אחר והרי הוא חפץ שיבא לידו: **דאיסור.** הוא איסור גיורא שבא על רחל בת מר שמואל קודם שנתגייר ונתעברה הימנו בגיות את רב מרי בר רחל ובתוך כך נתגייר ואח"כ נולד רב מרי והוה ליה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה והיא מבנות שמואל שנשבו כדאיתא בכתובות (דף כג.): **אמר רבא במאי קני להו כו'.** והלכך אני זוכה בהן דנכסי הגר דינן כהפקר והרי הן בידי והנני קודם וזוכה: **גר לאו בר אורותי הוא.** דרחמנא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים (ב): **דליתיה בירושה.** כגון רב מרי ליתיה נמי בדין מתנת שכיב מרע: **ליתנהו גביה.** אין המעות בביתו של איסור שיוכל ליתנם לו בידו: **אין מטבע נקנה בחליפין.** בבבא מציעא בהזהב (דף מו.): **אי אגב קרקע.** כדאמרי' בפ"ק דקדושין (דף כו.) ונפקא לן מקרא דלכסף ולזהב וגו' עם ערי מצורות אשר ביהודה: **אם במעמד שלשתן.** אני ואיסור ורב מרי ביחד נפקד ומפקיד ומקבל מתנה: **לא אזילנא.** בתר איסור פן אפסיד: **אמאי.** לא תמצא ענין שיוכל רב מרי לזכות (ב) והלא יודה איסור שהן של רב מרי ויזכה בהן: **אדהכי והכי נפק אודיתא.** מתוך שנאמר בבית המדרש יצא הקול ולימדוהו לטעון כן. כל אלו הדברים שאמר רבא הלכות הן:

כמה

שכיב מרע שהודה מהו. פירש רבינו שמואל דמיבעיא ליה אם אומר כן שלא להשביע את בניו או דלמא כיון דאודי אודי והא דאמר בפרק זה בורר (סנהדרין דף כט:) דאדם עשוי שלא להשביע את בניו התם איירי שמחזיק עצמו עבד לוה לאיש מלוה עשוי שלא להשביע את בניו אבל גבי פקדון אינו עושה ודאי [שלא] להשביע את בניו אלא מודה ואין נראה לומר דאדרבה כ"ש הוא שיותר יש לנו לומר שאומר אמת במלוה כיון שמשעבד עצמו אבל גבי פקדון עושה שלא להשביע את בניו ועוד איזו ראיה מביא מאיסור גיורא שהודאתו היתה ודאי אמת כדי ליתן דלא שייך כאן מידי שלא להשביע את בניו [א] ונראה לר"י לפרש (ג) כן שכיב מרע שהודה מהו מי שהודה שיש לפלוני מנה בידו אע"פ שאנו מוחזקים בו שאין לו מי אמרינן דקני במתנת שכיב מרע [ב] ואם עמד חוזר או דלמא קני לגמרי [ג] ואם עמד אינו חוזר ופשיט מההוא מעשה דאיסור גיורא דקני לגמרי במתנת בריא על ידי הודאתו דאי במתנת שכיב מרע היאך קנה והא אמרינן כל מאן דאיתיה בירושה איתיה במתנת שכיב מרע כו' א"כ במתנת בריא היא ואם עמד אינו חוזר וכן משמע מתוך פירוש ר"ח דפירש לודי איסור דהנהו דמים דרב מרי בריה וקני להו באודיתא דאבוה ועוד יש מפרשים שכיב מרע שהודה מהו פי' שהודה שיש לו פקדון ביד אחרים והקנהו לזה מי מהני להקנותו באמירה בעלמא או לא ופשיט ליה מעובדא דאיסור דקני באמירה בעלמא וה"ה נמי בבריא הוה מצי למיבעי אלא אפילו בשכיב מרע דמקני באמירה בעלמא לא פשיטא ליה אי קני אי לא מיהו אי קני בשכיב מרע לא הוה שמעינן דקני בבריא אבל אי לא הוה קני בשכ"מ כ"ש בבריא מ"ר והראשון עיקר:

רב מרי בריה הורתו שלא בקדושה כו'. וביבמות פרק החולץ (דף מה: ושם) אמרינן אכשריה (ד) לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסי דבבל ואע"ג דכתיב מקרב אחיך כו' כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה וזה ודאי היה גר ויוכל להיות שהוא אותו שבכאן בנו של איסור מיהו בפרק מי שהחשיך (שבת דף קנד. ושם ד"ה ואמרי) רב מרי בר רחל ישראל גמור היה דקאמר התם רבה אבוה דרב מרי בר רחל וצ"ל דתרי רב מרי בר רחל הוו (ה) מיהו מה שפירש רבינו שמואל דרב מרי בר איסור גיורא שבא על בת שמואל קודם שנתגייר והורתו שלא בקדושה שנשבית כדאמרינן בכתובות (דף כג.) אין נ"ל (ה) דהא אמרינן בירושלמי שאמרה אמת במה שאמרה נשביתי וטהורה אני וה"נ משמע בגמרא שלנו דאמר ליה ר' יוחנן לרב שמן בר אבא זיל איטפל בקרובתך על כן נראה דהא דאמרינן בעלמא (ג) רב מרי ברה דבת שמואל אחר הוה ושמא הוא שנזכר אביו בפרק מי שהחשיך (שבת דף קנד.) ומה שקורא אותו על שם אמו לפי שרוצה ליחסו אחר שמואל כדאשכחן (ד) רבנא עוקבא ורבנא נחמיה בני ברתיה דרב וכן רבי שמעון בן פזי ואבא שאול בן אמא מרים (כתובות פז.):

כל (ה) **דאיתיה בירושה איתיה במתנת שכיב מרע.** נראה לי דאם היו לגר בנים איתא במתנת שכיב מרע אע"ג דהמקבל גר דליתיה בירושה דעל הנותן הוא דאיכא קפידא ולא על המקבל וראיה לדבר בפרק נושאין על האנוסה (יבמות דף נט.) שיש בן מוכר את אביו דמוקי (ה) [רבי יוחנן] בשכיב מרע וכן [משכיב מרע] שכתב כל נכסיו לעבדו חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד ואם מת ולא חזר קנה העבד הכל כדאיתא בפ"ק דגיטין (דף ט.) ועבד ליתיה בירושה: **ואי אגב קרקע לית ליה ארעא.** וה"נ הוה יכול איסור להודות שיש לו קרקע[ד] כדפרישית לעיל בפרק חזקת הבתים (דף מד: ד"ה דלא) אלא שפיר קאמר לקמן דליקנינהו ניהליה באודיתא שהודה שהמעות עצמן של רב מרי[ה]:

מגמרי טענתייהו לאינשי ומפסדי מנאי. ואם תאמר הא דאמרינן בפ"ק דקדושין (דף יז: ושם) הלוה מעות מן העובד כוכבים שנתגיירו בניו לא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו והא תניא רוח חכמים נוחה הימנו ל"ק כאן שהיתה הורתו שלא בקדושה כאן שהיתה הורתו ולידתו בקדושה ואם כן היה לו לרבא להחזיר[ו] ותירץ ר"ת דהתם כיון שעשה לו העובד כוכבים חסד שהלוה לו יעשה עמו חסד ויתן לבניו[ז] אבל כאן שלא עשה עמו חסד כשהפקידם אצלו אין צריך להחזיר לבניו והר"ר יצחק ב"ר מאיר פי' דכיון דלא קתני בהדיא בברייתא ואם לא החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו לא הוה חייש לה רבא[ח] ואין נראה כלל דהא מדקתני אם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו מכלל דאם לא החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו וקתני לה לכולהו בבי במסכת שביעית (פ"י משנה ט) המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו (ו) והמלוה מעות מן הגר והחזיר לבניו רוח חכמים נוחה הימנו וקתני נמי התם כל המטלטלין נקנין במשיכה ואם קיים דבריו שלא במשיכה רוח חכמים נוחה הימנו ואמר עלה בהזהב (ב"מ דף מח. ושם) דאם לא קיים דבריו אין רוח חכמים נוחה הימנו מכלל דכולהו בבי שמעינן מכלל הן לאו (ז):

דקא מגמרי טענתא לאינשי כו'. יש תימה למה לא קיים רבא את דבריו והא קיימא לן מצוה לקיים דברי המת[ט] ועוד הא דקיימא לן לקמן (דף קנא:) ובכל דוכתי דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו תיפוק ליה דמצוה לקיים דברי המת למאן דאית ליה דהיינו ר' מאיר[י] ומתנת שכיב מרע נמי לא קניא אלא לאחר מיתה ותירץ הר"ר יצחק ב"ר מאיר דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא היכא דאמר תנו מנה זה לפלוני[יא] אבל היכא דאמר מנה זה לפלוני ולא אמר תנו כל כי האי גוונא לא הוה אמרי' מצוה לקיים דברי המת מיהו קשיא מדמייתו חכמים ראיה לר' אליעזר דדברי שכיב מרע נקנים באמירה מההוא דאמן של בני רוכל שקיימו חכמים את דבריה (לקמן דף קנו:) אלמא דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו (ו) ואין ראיה היא דלמא היינו טעמא דמצוה לקיים דברי המת ואין לחלק בין היכא דאמר תנתן כבינתי לבתי להיכא דאמר תנו ועוד קשיא מהא דאמר בגיטין בפ' התקבל (דף סה: ושם) גניבא יוצא בקולר הוה כי נפיק אמר הבו ארבע מאה זוזי לר' אבינא מחמרא דנהר פניא כו' ולא אמרינן התם מצוה לקיים דברי המת ואע"ג דאפי' באומר כשהיה בריא אמרי' ליה הכי כדמוכח בפרק קמא דגיטין (דף טו.) ועוד קשה מהא דפרק השולח (שם דף מ.) גבי פלונית שפחתי עשתה לי קורת רוח תעשה לה קורת רוח כו' דאמרינן התם מצוה לקיים דברי המת מיהו מזה אין קשיא כלל כמו שאפרש בסמוך ור"י תירץ דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא היכא שהוא ביד שליש[יב] כי הא (ז) דתנן שקל לבני כו' וכי הסיא דמס' כתובות פרק מציאת האשה (דף סט: ושם) המשליש מעות לבתו יעשה שליש מה שהושלש בידו

ומוקי

מסורת הש"ס

א) [ב"מ מו.], ב) [עי' יבמות לא.], ג) [ברכות טז. ועוד טובא], ד) [לעיל נא: חולין לב.], ה) מהרש"א כתב דט"ס הוא וצ"ל ר"י ר"ל ר"י בעל התוספות, ו) [צ"ל והלוה], ז) [וע"ע תוס' קדושין יח. ד"ה כאן].

גליון הש"ס

תוס' ד"ה רב מרי. מיהו מה שפי' ר"ש. וכ"כ רש"י ברכות דף טז ע"א ד"ה ברה דבת שמואל: בא"ד דהא אמרי' בירושלמי וכו'. עי' שבת קנד תוד"ה ואמרי לה:

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה הא וכו' שבקינהו אמר אם אעמוד מחליי אחזור הס"ד: (ב) ד"ה אמאי וכו' לזכות בהו והלא: (ג) תוס' ד"ה שכיב מרע וכו' ונראה לר"י לפרש שכיב כצ"ל ותיבת כן נמחק: (ד) ד"ה רב מרי וכו' אכשריה רבא לרב מרי: (ה) ד"ה כל היכא דאיתיה וכו' דמוקי רבי בשכיב מרע וכן מי שכתב כל נכסיו לעבדו ועמד חוזר: (ו) ד"ה דקא מגמרי וכו' וכמסורין דמו ומאי ראיה היא דילמא: (ז) בא"ד כי הא דתניא האומר תנו שקל לבני כו' וכי הסיא:

מוסף תוספות

א. דהא לבנו עצמו הודה. ריטב"א. ב. [ד]כיון דהוא מצוה מחמת מיתה אמרינן כמו שדרכו ליתן מתנות מחמת מיתה כך דרכו שהוא מודה שחייב מנה לפי שחפץ ליתן לו מנה במתנה. רבינו יונה. ג. [ד]הודאתו הודאה גמורה היא כהודאת בריא. רשב"א. ד. אע"פ שלא היה לו מעולם. תוס' לעיל מד: ה. ולא עבד איסור איסורא וכו', כי תקנת חכמים היא שתועיל ההודאה כמו קנין סודר או משיכה. שיטמ"ק בשם תוס' הרא"ש. ו. וכי לא היה רוצה שתהא רוח חכמים נוחה הימנו. תוס' קידושין יח. ז. [ש]רוח חכמים נוחה הימנו שלא ישלם רעה תחת טובה. שם. ח. דנהי דרוח חכמים נוחה הימנו אם עושה לפנים משורת הדין כיון דהורתו בקדושה אבל אם אינו עושה כן אינו עובר כלל על מדת הדין ויקוב הדין את ההר. שיטמ"ק. ויש מי שתירץ דרוח חכמים נוחה הימנו דקאמר לאו למימרא דיקפידו חכמים להחזירו לו אלא לומר שאע"פ שבלידתו שלא בקדושה הקפידו שלא להחזירו ואם החזיר אין רוחם נוחה הימנו בלידתו בקדושה אם רוצה להחזיר ואין חכמים מקפידין בדבר. רשב"א קידושין יח. ט. ואיכא למידק אמאי לא מקנה מטעם מצוה לקיים דברי המת, דהא מכוין דאמר איסור דליתיבוהו רבא לרב מרי ליחייב רבא משום מצוה לקיים דברי המת. ריטב"א. י. דחכמים פליגי אר"מ ולית להו מצוה לקיים דברי המת. תוס' לקמן. יא. [ד]צריך שיאמר בלשון צוואה. ריטב"א. יב. דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא כשמוציא הדבר מרשותו ומניחו ביד אחרים. חידושי הר"ן גיטין יג.

עין משפט נר מצוה

פג א מיי' פ"ט מהלכות זכייה ומתנה הל' ד סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רנג סעיף ב ולא קנה:

פד ב ג מיי' שם הלכה כא סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רנ סעיף ג:

פה ד מיי' פ"א שם הל' ו ופ"ט הל' ז ועי' בהשגות ובמ"מ ופ"ו מהל' נחלות הלכה י סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רנו סעיף א וסי' ערה ס"א וסי' רפג ס"א:

פו ה מיי' פ"ט מהלכות זכייה ומתנה הלכה ז ועי' בהג"ה סמג שם טור ש"ע חו"מ סי' רנו ס"א:

פז ו מיי' פ"ו מהלכות מכירה הלכה א סמג שם טוש"ע חו"מ סי' רג סעיף א:

פח ז מיי' פ"ט מהלכות זכייה ומתנה הל' ט סמג שם טוש"ע חו"מ סי' רנ סעיף ג וסי' רנה סעיף ב:

מוסף רש"י

רב מרי בריה הורתו שלא בקדושה. בכמה מקומות קרי ליה בר רחל, ובת שמואל היתה ונשבית לבין העמים כדאמר בכתובות (כג.) ובא עליה אחד ונתעברה הימנו ואחר כך נתגייר ושמיה איסור, לכך לא היה נקרא על שם אביו (ברכות טז.).

רבינו גרשום

דיחסין וירש לשון ירושה הן. אם אמר שכיב מרע יהנה מהם. דמשמע דמתהנה בהן בכל ענין כמו בנכסיו של עצמו. מי אמרי' דלשון מתנה הוא או לא והכי נמי יראה דמשמע יראה כבנכסיו ממש וה"נ ישען כלומר יסמך בהן כנכסיו וה"נ יעמוד דמשמע יעמוד כבנכסיו: מכר כל נכסיו ולא שייר כלום ועמד מהו. מי אמרי' דמצי למיהדר בהו דלהכי זבנינהו מחמת מיתתו דאי מיית ליה הוו מכורין אבל השתא כשעמד אין מכירתו מכירה. או דילמא מכירה שאני מממתנה ואינה חוזרת: הא דאיתנהו זוזי בעייניהו. שלא הוציאן על דעת כן מכרן שאם יעמוד יחזור בהן. אבל פרעינהו לזוזי בחובו על דעת כן מכרן דגמר ומקני ליה מיד ומכירתו מכירה ולא יחזור: שכיב מרע שהודה. שאמר כך וכך אני חייב לפלוני ומת מהו. מי אמרי' דודאי חייב להן וקנו בעלי חובין שהודה להם או דילמא להכי קאמר הכי שאם יעמוד מחליו שלא יחשבו בני אדם שהוא עשיר שמשל אחרים הוא ולא קני: ת"ש דאיסור הוה גר. ונכסי הגר כשמת ואין לו יורש כל המחזיק בהן זכה: והורתו שלא בקדושה. דאכתי לא הוה גר אביו: ולידתו בקדושה. לאחר שנתגייר וגזרינן לידתו [בקדושה] אטו הורתו שלא בקדושה ולא יורש הוא שלא היתה הורתו בקדושה: ליתנהו גבי איסור הני זוזי. דמצי לממשכינהו: לית ליה קרקע. לאיסור. אי שלח לי לא אזילנא ליה. כי היכי דליקני במעמד שלשתן: אדהכי והכי נפק אודיתא מבי איסור. שהודה שאותן זוזין דרב מרי הן. ותפשוט לך מהכא שכיב מרע שהודה קני מדאתקיף רב איקא הכי: אמר גמרינהו טענתא לאינשי ומפסדי לי. דהשתא החזקתי בהן ושלי הוא אלמלא לא לימדו לעשות הודאה: